

İslam’da Sosyal Dayanışma: Zekat¹

I. PLAN

- İbadet kavramı ve ibadetlerimizden biri olarak zekât
- Veren ve alan açısından Zekâtın faydaları
- Helal yaşam, zekât ve bereket arasındaki anlam ilişkisi
- Zekâtın toplumsal yararları

II. İŞLENİŞ

İbadet kavramından bahsedilir. Mali ve bedeni ibadetlerin hayatımızda boşluk bırakmayacak şekilde ruh ve beden sağlığını koruduğu, dengeli ve huzurlu bir yaşam sağlamayı hedeflediği anlatılır. Namaz ve zekâtın bir arada geçtiği bir ayet örneği ile konu pekiştirilir.

Zekât, veren kimseyi mal hırsından, cimrilikten muhafaza edeceği hadislerle de desteklenerek anlatılır. Zekât ihtiyaç sahibi insanların zenginlere karşı haset ve kıskançlık beslemesini önler.

Zekât, fakirin zenginin malı üzerindeki hakkıdır. Zekât ve sadaka malı temizler ve bereketlendirir.

Malın belli bir zümrede toplanmasını önler. Sosyal adaleti sağladığından bahsedilerek konu tamamlanır.

III. KONUNUN ÖZET SUNUMU

Allah Teâlâ Müslümanların hem birey hem de toplum olarak ruh ve vücut sağlıklarını korumaları, dengeli ve huzurlu bir yaşam sürmeleri için bazı emirler vermiştir. Bu emirlerin bir kısmı insanların bedenine, bir kısmı maddî imkanlarına yöneliktir.

Bunun yanında Yaratıcımız insanın neye muhtaç olduğunu ve neleri yaparsa hayatını en mutlu şekilde geçireceğini, toplumun huzura ereceğini bildiğinden dolayı yapılmasını istediği hususların hiçbir bölümünü boş bırakmayacak şekilde hayatın tüm alanlarına yaymıştır. İnsanın da, gerçek anlamda mutlu olabilmesi ve Rabbiyle barışık bir hayat sürebilmesi için, bu buyrukları yerine getirmeye çalışması gerekir. Bu yüzdendir ki, Allah katından gelen emirlerde bir ayrıma gidilemez. Kaldı ki, bu emirlere uymanın faydalarını yine insan kendisi görür. Akıllı ve düşünen bir kimse ise kendi yararına ve mutluluğuna olan bir şeyi elinin tersiyle itmez ve onu yapmaktan kaçınmaz.

Allah’ın emri olması açısından bakıldığında namaz kılmak ile zekâtı vermek arasında bir fark yoktur. Her ikisi de Allah’ın emridir. Kuranda namaz emri zekât emriyle birlikte tam yirmi yedi yerde geçmektedir. Üzerinde bu kadar durulması bir anlamda önemini de göstermiş olmaktadır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **“İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.”** (Bakara, 277)

¹ Bu vaaz projesi, Erzurum Müftülüğü İl Vaizi Sümeýra Özyurt tarafından hazırlanmıştır.

Peygamberimiz buyuruyor ki **“Allah zekâtı ancak mallarınızın kalan kısmını temizlemek için farz kıldı.”** O halde, kulluğun tamam olabilmesi için insanın Rabbimizin her bir emrini yerine getirmesi gerekmektedir. Bedenine, malî imkânlarına veya ikisine birden hitap eden buyrukları bir ayrıma tabi tutmaksızın îfâ etmeye koşmalıdır. Çünkü bunlar bir bütünün parçalarıdır. Her bir parça yerli yerine konmalıdır ki, bütün meydana gelsin.

“Allah faizi eritir. Sadakayı artırır...” (Bakara, 276)

“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infak ederseniz, şüphesiz Allah onu bilir.” (Âl-i İmrân, 92)

İnsan, zekât vererek farkında olmadan veya ihmal sonucunda malına bulaşmış olan ve esasında hakkı olmayan kısmı temizlemeye çalışır. Zira elimizdekilerin kırkta birini vermekle emredildiğimiz “zekât” kelimesinin anlamının “temizlenmek, arınmak” olduğunu bilir. Nitekim bu hususa işaret eden Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **“Onların mallarından sadaka al ki, bununla onları (günahlardan) temizlersin, tertemiz edersin.”** (Tevbe, 103) Ayrıca şunu da bilir: **Zekât fakirlerin onun malındaki hakkıdır.** (Bkz. Meâric, 24-25) Bu nedenle mali durumu yerinde olan kişi fakirlerin hakkını vermekle mükelleftir.

Zekât, helal maldan verilir. Bu da kişiyi rızkını helalinden kazanmaya teşvik eder.

Bereket ise sayısal çokluktan ziyade kişinin helal yoldan kazandığı maldan zekat ya da sadakasını da vererek daha çok istifade etmesini de barındırır. Zekât, geçici olan malı, kalıcı yapmanın en güzel yoludur. Nitekim Sevgili Peygamberimiz,

“insanoğlu ‘malım, malım’ der durur. Halbuki senin malın; sadece yiyip tükettiğin veya giyip eskittiğin, ya da sadaka olarak verip kalıcı yaptığındır”(Tirmizî, Tefsiru’l-Kur’an, 89. v. 447) buyurmaktadır.

Sözü Hz. Peygamber’in şu güzel ifadesiyle sonlandıralım ve sahip olduklarımızı garantiye alalım: **“Mallarınızı zekât ile koruyun.”** (Taberânî, Evsat, 1963)

- **Zekâtın bireysel ve toplumsal faydaları:**

1. Zekât insanın kalbindeki cimrilik hastalığını kaldırır
2. Zekâtla merhamet ve şefkat duyguları pekişir, kalp katılığı gider: Mümin kişi ihtiyaç sahipleriyle daha çok ilgilenir, onların sorunlarını çözmeye daha çok önem verir ve zekâtın dışında da yardımcı olmaya çabalar. Çünkü kalbi ihtiyaç sahiplerine karşı yumuşamıştır.
3. Zekât insanın dünya hırsına kapılıp Allah’ı unutmasını, maddeye tapmasını engeller: Rabbinin bir emrini yerine getirmek suretiyle Yaratıcısına olan kulluğunu ve bağlılığını sağlamlaştırır.
4. Kırmadan incitmeden usulüne uygun verilen zekât ihtiyaç sahibi insanların zenginlere karşı haset ve kıskançlık beslemesini önler. Kıskançlığın daha ileri boyutları ise, kin ve düşmanlığa kadar uzanabilir.
5. Toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için, toplumsal denge ve barışın bir şekilde sağlanması; toplumu oluşturan bireyler arasında gerilime yol

açabilecek etkenlerin giderilmesi gerekir. Bir toplumda zengin ve fakirlerin bulunması doğal olmakla birlikte, bunların birbirlerinin haklarını gözetmemesi ve bu durumun toplumda gerilim ve gerginlik sebebi olması doğal kabul edilemez. Bunun için, zengin ile fakir arasındaki ekonomik düzey farkının uçuruma dönüşmemesi, ayrıca gerilimin alınarak, kutuplaşma ve düşmanlık oluşmasının engellenmesi gerekir. Bu noktada zekâtın son derece etkili olacağı açıktır.

6. İslâm dini, servetin toplumun bir kesiminin elinde dolaşan bir saltanat olmasını istememektedir. (Haşr, 7) Zekât bunu sağlayan manevi bir sigortadır.
7. İslam, servetin toplumun istifadesinden çekilerek âtıl bir hâle getirilmesini hoş karşılamaz. Kur'an-ı Kerim'de, *"...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek, onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün, biriktirdikleri cehennem ateşinde kızdırılacak ve alınları, böğürleri, sırtları bunlarla dağlanacak, işte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı!"* denilecektir." buyurulmaktadır. (Tevbe, 34-35) Yüce dinimiz, zekât vasıtasıyla bunun önüne geçmek, en azından bunun bir miktarıyla toplumu yararlandırmak istemiştir.

IV.KONU İŞLENİRKEN BAŞVURULACAK BAZI AYETLER

• **وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ**

Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin. (Bakara. 43)

• **طَسَ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ**

Tâ-Sîn.1. Bunlar Kur'an'ın, apaçık bir kitabın ayetleridir. 2, Mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir (Neml 1.2)

• **خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ**

وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

103. Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. (Tevbe 103)

• **مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ**

وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَىٰ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ

الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir. (Haşr.7)

V. KONU İLE İLGİLİ HADİSLER

- *"Nefsin hırs ve cimriliğinden sakının. Çünkü sizden öncekiler hırs ve cimrilikleri sebebiyle helak olmuşlardır. Bu duyguları kendilerine emrettiği için cimri kesilmişler, akrabalık bağlarını kesmişler ve bozgunculuk çıkarmışlardır"* buyurmuştur. (Ebû Davûd, Zekât, 46, II, 324)
- *"Sadaka Rabbin öfkelerini söndürür ve kötü ölümü bertaraf eder"* buyurmaktadır. (Tirmizi, Zekât, 28, 111, 52)
- *"Her sabah iki melek yeryüzüne iner ve biri, 'Allah'ım, Senin yolunda harcayana, harcadığının yerine yenilerini ver!'; diğeri ise, 'Allah'ım, cimrilik yapıp vermeyenlerin mallarını telef et' diye dua eder"* buyurmuştur. (Müslim, Zekât, 57, I. 700)
- *"Allah bir kimseye bir mal verir de bu kişi zekâtını vermezse, kıyamet gününde o mal onun önüne, gözlerinin üstü noktalı, zehirin fazla oluşundan dolayı tüysüz, son derece korkunç, yaşlı bir erkek yılan olarak çıkarılır. Bu yılan o kimsenin boynuna dolanır, avurtlarından yakalar, sonra adama, 'ben senin malınım, ben senin hazinenim' der."* buyurur (Buhârî, Zekât, 3, 11. m)

VI. YARARLANILABİLECEK BAZI KAYNAKLAR

1. Hadislerle İslam
2. Kur'an Yolu Tefsiri
3. Riyâzü's-Sâlihîn